

Tur, Jan

Ś.p. Józef Nusbaum-Hilarowicz (ur. 11 grudnia 1859 - um. 13 marca 1917 r.)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 10, 189-191

1917

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ś. p. Józef Nusbaum-Hilarowicz

(ur. 11 grudnia 1859 r. — um. 13 marca 1917 r.).

Ze śmiercią ś. p. Józefa Nusbauma-Hilarowicza straciła zoologia polska jednego z najwybitniejszych swych przedstawicieli, i to nietylko na polu badania twórczego, lecz i na polu popularyzacji. Urodzony w Warszawie w r. 1859, ś. p. Nusbaum-Hilarowicz tutaj też skończył szkoły średnie a następnie wydział przyrodniczy uniwersytetu, gdzie działali jeszcze podówczas znakomici biologowie nasi: H. Hoyer i A. Wrześniowski. Stopień magistra zoologii otrzymał w r. 1886 w Odessie i następnie—doktora w r. 1888, znów w Warszawie. Od r. 1889 do r. 1891 prowadził skromną pracownię zoologiczną w Bagateli, a po jej zwnięciu przeniósł się na stałe do Lwowa, gdzie już do końca życia pozostał.

W r. 1891 habilitował się w Uniwersytecie lwowskim na docenta anatomji porównawczej i embriologii, poczem objął katedrę anatomji opisowej i histologii w Akademji Weterynarji, wyklada-

jąc jednocześnie w Uniwersytecie. Tam został profesorem zwyczajnym w r. 1902, a w r. 1906 objął katedrę zoologii, wakującą wskutek ustąpienia prof. Benedykta Dybówskiego.

Był członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie, oraz Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Poświęcony do zaparcia się zupełnego pracy naukowej, ożywiony przez życie całe iście młodzieńczym zapałem badawczym— Nusbaum-Hilarowicz pozostawił po sobie bardzo bogatą puściznę piśmienniczą, złożoną z dwustu prawie tytułów prac oryginalnych. Pierwsze jego większe badania odnosiły się do embriologii porównawczej skorupiaków i owadów i tu dał on szereg monografij, o bardzo poważnym zakresie nowych faktów, stanowiących dorobek trwały w tych dziedzinach. Nie ograniczył się wszakże, wzorem tylu innych morfologów, do zakresu, któremu pierwsze swe poświęcił prace. Więc jednocześnie zwraca się do anatomji porównawczej ryb i zwierząt ssących, do anatomji i systematyki robaków, do badań nad regeneracją, wydając też prace z zakresu histologii porównawczej kręgowców i bezkręgowców. Ostatnie jego badania dotyczyły przeważnie spraw regeneracji u wstężniaków, oraz anatomji ryb głębinowych, przyczem jednocześnie wydał też pracę, dotyczącą zagadnień o mitochondrjach w jajach owadów.

Ta dość znaczna rozbieżność tematów, ten zakres tak szeroki zagadnień poruszanych w pracach ś. p. Nusbauma-Hilarowicza, sprawia, iż ogólne ujęcie syntetyczne Jego twórczości naukowej jest niezwykle utrudnione. Każda z tych prac uderza ujęciem metodycznym i związkiem z biegiem literatury współczesnej: zwracał się on zawsze ku tym zagadnieniom, w których współczesnem opracowaniu widział luki dotkliwe i badaniem własnem luki te wypełniał. A w badaniach tych był prawdziwym naukowym „romantikiem“ w szlachetnym stylu, podług znanego określenia W. Ostwald'a.

Liczne i w tak wielu dziedzinach prowadzone prace Nusbauma-Hilarowicza pozostaną na zawsze stałym dorobkiem Nauki Polskiej przed forum nauki Zachodniej. Zważmy pozatem, że pierwsza połowa działalności naukowej Nusbauma przypadła na okres, w którym prac przyrodniczych polskich naogół bardzo niewiele się ukazywało.

Ale poza owem znaczeniem Nusbauma-Hilarowicza, jako morfologa polskiego na zewnątrz—niemniej ważne są jego zasługi, że tak powiem, wewnętrzne—położone na polu nauczania, organizacji pracy naukowej i przedewszystkiem popularyzacji wiedzy biologicznej w Polsce.

Jako profesor—Nusbaum potrafił skupić wokoło siebie wiele sił młodych, z których pod Jego wpływem i dzięki Jego pracy—wytworzyła się znana „Szkoła lwowska“ zoologów, licząca, jak wiemy, cały szereg imion pierwszorzędných i dobrze już dziś znanych pracowników. Ale wpływ Nusbaum a sięgał znacznie dalej i szerzej. Ogromna wprost ilość artykułów popularnych, ogłaszanych przeważnie we „Wszechświecie“ i „Kosmosie“, szereg podręczników, wśród których przedewszystkiem wymienić należy „Anatomję porównawczą“ i „Embrjologję ogólną“ — a wreszcie długi szereg książek takich, jak: „Z zagadnień biologji i filozofji przyrody“, „Z teki biologa“, „Zasada ewolucji w biologji“, „Uczenni i uczniowie“ i ostatnia: „Szlakami nauki ojczyestej“ — wywarły wpływ wprost dotychczas niedoceniony na rozwój prac zoologicznych w Polsce.

Jeżeli w ciągu ostatniego trzydziestolecia ilość przyrodników specjalnie zoologji się poświęcających jest u nas tak znaczna — przewyższając liczebnie pracowników w innych dziedzinach—jest to owych pism Nusbaum a zasługą niezaprzeczoną. Nie mieliśmy bowiem w tych innych dziedzinach pisarza, któryby z takim talentem i takim porywającym umiłowaniem naukowych zagadnień swego zakresu — umiał młodzieży zagadnienia te przedstawić i do ich opracowywania—wprost porwać!

A brzmiała też we wszystkich tych pismach głęboka nuta patriotyczna, cześć i ukochanie Nauki Polskiej, znajomość Jej przeszłości, wiara głęboka w Jej miejsce poczesne w przyszłość!..

W dalszym, niewątpliwie wciąż coraz to bogatszym, rozwoju zoologji w Polsce—zasługi Nusbaum a przez czas jeszcze długi wpływ swój wywierać będą.

Cześć Jego pamięci.

Jan Tur.